

HANS VON FRIESEN:

Socialdemokratin, neutraliteten och EG

Neutraliteten är bara ett skenargument. De faktiska skälen till att socialdemokraterna avvisat svenskt medlemskap i EG är bl a att en anpassning av momsen till EG-standard skulle innebära minskade statsinkomster och en stor del av den offentliga sektorn finansieras av momsen.

Sverige håller på att förvandlas från en stor industrination till en skyddad verkstad. Alla problem kan inte lösas inom det egna landets gränser. Det är dags för europeiskt tänkande i svensk politisk debatt.

Hans von Friesen är känd bl a från Sveriges Radio.

Vid årets socialdemokratiska partikongress förekom ingen debatt i Europafrågan. Delegaterna ägnade desto större kraft åt det i ett större sammanhang tämligen ointressanta problemet, om huruvida utländska örlogsfartyg har kärnvapen ombord vid besök i svensk hamn. Omvälvningarna i Östeuropa, som ju har ägt rum i Sveriges omedelbara närhet, och krisen i Persiska viken, som ännu en gång har visat hur sårbar den svenska energiförsörjningen är, engagerade heller inte de socialdemokratiska sinnena.

Samtidigt är tystnaden i EG-frågan ett hälsotecken. Regeringen ville ha fria händer. Den önskade t o m ha rätt att inte ens behöva utesluta ett medlemskap i den gemenskap, som inom loppet av några årtionden har förändrat Europas roll i världen. Det uttalande, som kongressen gjorde, hänvisade visserligen till gamla säkerhetspolitiska argument, men formuleringarna gav ändå regering och partiledning ett betydande svängrum.

Den tid är dessbättre förbi, då varje försök att inleda en debatt om Sveriges plats i Europa från socialdemokratisk sida omedelbart framställdes som ett hot inte endast mot neutraliteten utan också mot freden och mot landets oberoende. När socialdemokratiska politiker tidigare manade till samling kring neutraliteten, behövde detta inte bottna i någon omtanke om Sveriges yttre säkerhet. Vad det många gånger gällde var i stället att förhindra en splittring inom den s k rörelsen.

Här har det skett en förändring till det bättre. De socialdemokratiska EG-anshängarna har blivit fler till antalet. Viktigare är dock, att de numera öppet vågar stå för sin åsikt, och att de inte omedelbart

drabbas av en bannbulla från partiledningen, om de säger sin mening. Detta är av stor betydelse för framtiden, eftersom en omläggning av den svenska Europapolitiken helst bör stödjas av en majoritet eller åtminstone en betydande opinion inom det socialdemokratiska partiet.

Under 1940- och 50-talen ansågs det självklart, att Sverige deltog i allt (väst)europiskt samarbete utom det strikt militära. Medlemskapet i Europarådet blockerades inte av några utrikes- eller säkerhetspolitiska betänkligheter. På

Neutralitetsargumentet dök först upp i svensk Europadebatt 1961.

samma sätt förhöll det sig med Sveriges medverkan i Marshallhjälpen. När en full anslutning till den nya Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEC) avvisades under senare delen av 1950-talet, hade detta heller ingenting med neutraliteten att göra utan hängde samman med, att Storbritannien, som då var Sveriges viktigaste handelspartner, valde att stå utanför.

Den svenska regeringen spelade också en aktiv roll i arbetet på att få till stånd den Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA), som närmast var ett brittiskt försök att neutralisera EEC. Först när Storbritannien år 1961 insåg sitt misstag och begärde medlemskap i EEC, dök neutralitetsargumentet upp i svensk Europadebatt. Tage Erlanders Metalltal den 22 augusti 1961, där han avvisade ett svenskt medlemskap i EEC under uttrycklig hänvisning till neutraliteten, innebar en skärpning av det officiella Sveriges inställning till samarbetssträvandena i Europa.

Ett ödesdiget beslut

Detta hindrade inte, att det brev, som den svenska regeringen efter Storbritanniens förnyade medlemsansökan år 1967 tillställde EEC:s ministerråd, uttryckligen höll frågan om anslutningsformen öppen. Först i och med regeringen Palmes uttalande den 18 mars 1971 förklarades medlemskap vara helt oförenligt med den svenska utrikespolitikens målsättningar.

I efterhand framstår detta ställningstagande som ett av de mest ödesdigra beslut, som en svensk regering någonsin har fattat. Vid denna tidpunkt hade en svensk medlemsansökan knappast mött några invändningar från gemenskapens sida. Hur stormakterna, främst Sovjetunionen, skulle ha ställt sig, har aldrig klarlagts. Detta anfördes heller aldrig som skäl för att avvisa ett medlemskap. I stället åberopades gemenskapens planer på en ekonomisk och monetär union, som skulle innebära ett uppgivande av nationell beslutanderätt på betydelsefulla områden och därför förklarades vara oförenliga med neutralitetspolitiken.

De verkliga skälen

Neutraliteten har hela tiden varit ett skenargument. Det faktiska skälet till att svensk socialdemokrati så länge har avvisat ett svenskt medlemskap i EG är ett annat, än vad som har angetts i den offentliga debatten. Fria kapitalrörelser, harmoniseringen av direkta och indirekta skatter, arbetsmarknads- och industripolitik är för svensk socialdemokrati betydligt känsligare frågor än neutraliteten, fastän det inte anses vara opportunt att säga detta rent ut. En anpassning av den svenska momsens till en EG-standard

skulle innebära ett betydande inkomstbortfall för statskassan, som knappast kan kompenseras med förstärkningar på andra områden. Och en stor del av den offentliga sektorn finansieras med hjälp av en moms, som är en av de högsta i Europa.

Fackföreningsrörelsens möjligheter att beställa nya lagar hos en socialdemokratisk regering kan beskärmas vid en svensk anpassning till den nya Europamarknaden, eftersom en sådan lagstiftning kan komma att strida mot reglerna inom EG. Detta är naturligtvis ett bekymmer för "rörelsen" och förstärker en socialdemokratisk skepsis gentemot gemenskapen, även om misstron döljs bakom ett säkerhetspolitiskt resonemang.

Allvarligare än socialdemokraternas ovilja att öppet redovisa, varför de motsätter sig ett EG-medlemskap, är den fortfarande mycket stora okunnigheten om vad gemenskapen egentligen är, och hur den fungerar. När Ingvar Carlsson beskyller EG för att vara "formalistiskt" avslöjar han bara, att han inte vet, vad han talar om. EG är ingen löst sammanhållen handelspolitisk sammanslutning typ EFTA utan ett juridiskt regelverk, som alla medlemsländer, stora som små, måste rätta sig efter. Inte minst för att skydda de mindre staternas intressen har det ansetts viktigt att ha klara och entydiga bestämmelser, som ingen kan sätta sig över.

Vänta och se

Den socialdemokratiska taktiken i EG-frågan tycks just nu vara att vänta och se. Utrikesminister Sten Andersson har förklarat, att en utvidgning av EG inte är aktuell före år 1993, då den inre marknaden

skall vara förverkligad. Intill dess vill gemenskapen ostört kunna ägna sig åt att reformera och effektivisera sig själv. Först när denna uppgift är slutförd, kan det bli aktuellt att diskutera nya medlemmar. Följaktligen, sa utrikesministern, är Sverige inte utsatt för något tryck att bestämma sig. Enligt samma logik satsas därför allt på ett s k EES-avtal, som få tror kan bli något annat än en övergångslösning.

Fackföreningsrörelsens möjligheter att beställa nya lagar hos en socialdemokratisk regering kan beskärmas vid en svensk anpassning till den nya Europamarknaden.

Både bland politiker, företagare och fackliga ledare växer insikten om, att ett svenskt medlemskap i EG på sikt är ofrånkomligt. Några säger detta rent ut, andra uttrycker sig i mer försiktiga ordalag. Trots detta är det få, som förordar, att Sverige följer Österrikes exempel och redan nu begär medlemskap. Tveksamheten är svårbegriplig. Ett förlösande ord nu skulle inte endast rensa luften utan faktiskt underlätta en lösning av förhållandet till EG fram till dess, att gemenskapen åter kan börja tänka på att utvidga kretsen av medlemsländer.

I början av 1970-talet var den svenska regeringen i praktiken beredd att acceptera det EG, som fanns då. Men det fanns en rädsla för framtiden. Därför avvisades medlemskap. Sedan dess har EG både utvecklats och utvidgats. Trots dessa stora förändringar tycks dagens socialdemokrati kunna godta allt samarbete med gemenskapen utom ett rent säkerhetspolitiskt engagemang. Men fortfarande finns

farhågor för, att EG kan utvecklas i en riktning, som inte passar svenska socialdemokratiska intressen.

Påverka inifrån

Det går bara att påverka EG inifrån, inte utifrån. Endast ett medlemsland har inflytande över gemenskapens fortsatta utveckling. En ny medlem måste godta de förhållanden och bestämmelser, som gäller inom EG vid tidpunkten för inträdet. Gemenskapen är inte en statisk utan en i hög grad dynamisk organisation. Det betyder, att den, som väntar och funderar alltför länge, kan komma att konfronteras med en helt annan gemenskap än den, som fanns några år tidigare.

Det går bara att påverka EG inifrån, inte utifrån.

EG är en överstatlig organisation med befogenhet att i klart definierade frågor fatta beslut på medlemsländernas vägnar. Votering kan förekomma, vilket betyder, att ett medlemsland kan överröstas och därmed vara tvunget att böja sig för andras vilja. Detta förfaringssätt är främst av betydelse inte för att genomdriva utan för att blockera beslut. Dessutom har små länder ett oproportionerligt stort inflytande. Luxemburg med en befolkning på 360 000 invånare har två röster. Tyskland med närmare 80 miljoner människor har tio röster. De fem stora — Tyskland, Frankrike, Storbritannien, Italien och Spanien — har tillsammans 48 röster, de sju små har 28. Eftersom det behövs 2/3 majoritet, dvs 54 röster, vid en votering, kan de små förhindra ett beslut, om de an-

ser, att de stora försöker missbruka sin styrka.

Vissa svenska debattörer tycks utgå från, att Sverige löper stor risk att ofta bli överröstat i ministerrådet. Sådana farhågor är välgrundade endast, om övriga medlemsländer kan förmodas ständigt komma att bortse från svenska intressen. Så går det inte till i internationella sammanhang. Trots stora svårigheter är målsättningen inom EG fortfarande att försöka fatta beslut i samförstånd.

Den, som förordar ett svenskt medlemskap i EG, måste ha gemenskapens karaktär och målsättning klar för sig. Många svenska företagare liksom också många politiker tycks tro, att EG är ett sorts mer sammansvetsat EFTA, som främst sysslar med marknadsandelar och frihandel. Detta är en grov felsyn. EG är en politisk organisation, inte en ekonomisk. Dess mål är en långtgående europeisk integration. Som en framtidsvision hägrar ett Europas förenta stater.

Skyddad verkstad

När svenska socialdemokrater gör ett svenskt medlemskap i EG avhängigt av, att gemenskapen inte utvidgar och fördjupar sitt politiska samarbete, är detta ännu ett belägg för en mental isolering från det, som har hänt i Europa de senaste 40 åren. En fransk politiker placerade en gång Sverige i "Europas landsort". Det var inte menat som ett smickrande omdöme. Svensk socialdemokrati har alltför länge avskärmat sig från viktiga strömningar i Europa. En konsekvens härav är, att Sverige håller på att förvandlas från en stor industrination till något, som närmast kan liknas vid en skyddad verkstad.

Ännu allvarligare än den ekonomiska krisen är den intellektuella isoleringen. Flertalet av Europas folk fick under 1940-talet på ett mycket bittert och brutalt sätt lära sig, att proklamerad fredsvilja inte utgör något skydd mot krig. Svenskarna besparades denna upplevelse. När den Europeiska kol- och stålunionen, som blev embryot till dagens EG, kom till i början av 1950-talet, var det främsta syftet att säkra freden genom att ställa två näringsgrenar, som är nödvändiga för all krigföring, under internationell kontroll.

Samtidigt växte insikten om, att de europeiska nationalstater, som började ta form redan under 1500-talet, inte längre var politiskt och ekonomiskt livskraftiga. Europas länder och folk ansågs kunna

hävda sina intressen endast genom att bilagga gamla motsättningar och uppträda gemensamt. Denna djupgående förändring i europeiskt tänkande har till stor del gått Sverige förbi. Svensk politisk debatt

EG är en politisk organisation, inte en ekonomisk.

präglas fortfarande av inställningen, att alla problem kan lösas inom det egna landets gränser. Det är detta, som mer än något annat utgör ett hinder för en konstruktiv och realistisk svensk Europapolitik.